

სილოვანი

1
2
3
4

3-1

„ჩემი აზრი და ფიქრები“

№ 3.

წიგნების

კლსაკრები

ივანე კილაძის სტამბა.

1909

ა ლ ს ა რ მ ბ ა

(ჩემი თავგადასავალი სალიტერატურო ასპარეზზე).

მცდაათი წელიწადია მას შემდეგ, რაც პირველათ კალამს ხელი მოვკიდე*), და დღემდე, ჩემი ნიჭისა და შეძლებებისამებრ, სამშობლო მწერლობას ვემსახურები.

არაოდეს ჩემს ნიჭზე გადაქარბებული წარმოდგენა არ მქონია; მაგრამ არც ის მიფიქრია არაოდეს, რომ არავითარი პოეტური ნიჭი არა მაქვს და ჩემი კალმიდან არათფერი ხეიარნი არ გამოვამეთქი. ჩემი აზრით, იმისთანა მწერალი, რომელიც თავის ძალღონეში დარწმუნებული არ არის, რომელიც თავის გულსა და გონებაში არაჩვეულებრივი ნაპერწკლების არსებობას არა გრძნობს,—ვერაოდეს ვერათფერს ოდნავ გრძნობიერსა და აზრიანს

*) ეს წერილი დაწერილია 1907 წლის ივლისში.

ვერ შექმნის. მე ყოველთვის ვგრძნობდი—და ახლაც იმ აზრისა ვარ, რომ წერა შემძლია და ჩემი ნაწერი მკითხველ საზოგადოებას ზიზღს არ მოგვრის და ჩვენს ლიტერატურას არ შეურაცხყოფს.

ამგვარია ჩემი შეხედულება ჩემს ნიქსა და ნაწერებზე.—სრულიად წინააღმდეგი აზრი შეადგინეს ჩემზე იმ პირებმა, რომელნიც, სამწერლო ასპარეზზე პირველი ჩემი გამოსვლის დროს, ჩვენი პრესის სათავეში მოხვდნენ. ამ ჩემს აღსარებაში მწადია—ჩემს შესახებ მათი აზრი და საქციელი განვმარტო და ქართველი მკითხველებისაგან სამართალი ვითხოვო.

იმ ხანებში, როდესაც მე, ახლათ კურს-შესრულებული, უნივერსიტეტიდან დავბრუნდი და ცხოვრებაში ფეხი შევსდგი (1884 წლის სექტემბრიდან), გაზეთის „ივერიის“ რედაქციაში თავმოყრილი იყო ერთი „ჯურის ხალხი“, რომელსაც სხვების პიროვნების შელახვა, უსაფუძვლოთ გაკიცხვა ჩირათ მიაჩნდა. ისინი თავის გარშემო სანთლით ეძებდნენ მხოლოდ

საოხუნჯო მასალას, და როცა ამისთანა მასალა შემოვლევოდათ, ხშირათ სერიოზულ საგანსაც საოხუნჯოთ ხთიდენ—და მასხარათ იგდებდენ ყველას, ვისაც კი მისწვდებოდენ, მიუხედავათ იმისა, ღირსნი იყვენ ისინი ამისა, თუ არა.

ამ ხანებში ჭუთაისში გიტარის დამკვრელნი გახშირდენ—და ზედ სხვადასხვა რუსულ რომანსს ამღერებდენ. ქართული ენის მოტრფიალემ პეტრე შირიანი შვილმა წინადადებით მომმართა, რომ ეს რომანსები ქართულათ გადამეთარგმნა. მეც დავჯექი — და ერთი მათგანი, სახელდობ „МЪСЯЦЪ ПЛЫВЕТЪ ПО НОЧНЫМЪ НЕБЕСАМЪ“, ქართულათ გადმოვსთარგმნე — და მალე გიტარაზე ამ რომანსის დამღერება რუსულის მაგიერ ქართულათ დაიწყეს. („ტრედის ფერ ცაზე მისცურავს მთვარე“ და სხვ).

მს ფაქტი, ე. ი. რუსული რომანსების ქართულათ გადმოთარგმნა — არც იმდენათ სერიოზულია, რომ პრესა განსაკუთრებული სიმპატიითა და ყურადღებით მიგებებოდა, მაგ-

რამ იმის ღირსი ხომ სრულიადაც არ არის, რომ დაცინვისა და გაკილვის საგნათ გაეხადათ. ახლაც მტკიცეთ მჯერა, რომ ქართველ ხალხში (და საზოგადოთ ყოველ ეროვნებაში) უცხო ერის ნაწარმოები, სიმღერები იქნება თუ კაზმული სიტყვიერება გინა მეცნიერება, იმ ენაზე უნდა ვრცელდებოდეს, რომელიც ადგილობრივი ხალხისათვის უფრო გასაგებია. მაშასადამე, ქართველ საზოგადოებაში რუსული სიტყვებით რომანსების მღერას, ცხადია, ქართული სიტყვებით დამღერება სჯობია. მაგრამ „ივერიის“ დამცინავთა ამაღისათვის საბუთები საჭირო არ იყო: დაკრეს ბუკი და ნალარა—და თარგმნის ინიციატორიცა და მთარგმნელიც მასხარათ აგვიგდეს, ათასნაირი დამცინავი სიტყვით შეგვამკეს. ჩემი პოეტური ნიჭი და კალამი მიწასთან გაასწორეს...

დამცინავთა კინტოურმა ლანძღვა-თრევამ მოთმინებიდან გამომიყვანა—და მათის უსაფუძვლო ლანძღვისათვის საფუძვლიანათ გავკიცხე... ის დღე იყო—და შემდეგ დიდი ხნის

განმავლობაში „ივერიის“ მეჟელეტონე „მასხარები“ კვირას არ გაუშვებდენ, რომ ჩემი ნიჭი და კალამი რამდენჯერმე დაცინვით არ მოეხსენებიათ...

ამისთანა ბედი ხვდა ჩემს კალამს პირველი ნაბიჯის გადადგმისათანავე—და, როგორც ჩანს, ეს ბედი დღემდე არ მომშორებია. ჩვენს რედაქციებში თავმოყრილი პირნი, ეტყობათ, პირველი ჩემი „სალიტერატურო დებიუტის“ შთაბეჭდილებით შებოქილი არიან—და ჩემს ნაწერებს დღემდე აღმაცერათ უყურებენ.

ძველი ამბავი იმისთვის გავიხსენე, რომ „ახალი ამბავი“, ჩვენი რედაქციების დღევანდელი ჩემდამი საქციელი—მკითხველისათვის უფრო გასაგები იქნეს. ახალგაზდა მწერალნი, — საშვალო ნიჭისა კი არა, უპირველესი მსოფლიო გენიოსებიც, — თანამედროვე ბრმა საზოგადოებას ხშირათ დაუწიხლავს ხოლმე და გაუბიაბრებია. მოიგონეთ, მაგალ., ბაირონის, ჰუშკინისა და სხვების მრავალის ცხოვრება. თვით ჩვენი გენიოსი პოეტის ნიკ. ბარათაშვი-

ლის ნიჭი თანამედროვე ქართველობას, მოგეხსენებათ, სასაცილოთაც არ ყოფნიდა... მაგრამ დრომ გაიარა—და მათი ნიჭის უტყუარი ძალა და მნიშვნელობა ყველასთვის ცხადი შეიქნა...

შველაჯერი უნაკლულო და უზადო მე კი არა—გენიოსებსაც არ დაუწერიათ. თქმა არ უნდა, ჩემს ნაწერებში ბევრია სუსტი,—მაგრამ,—თამამათ შემძლია ვსთქვა,—სასაცილო კი—არც ერთი. მიუხედავად ამისა, როცა ჩემი ლექსების კრებული პირველად გამოვეცი, „ივერიის“ მეფელეტონები ამგვარი კინტოური რეცენზიით მიეგებენ: მივიღეთ სილოვანის ლექსები—და ისე მოგვეწონა, რომ „პირველ გვერდიდან პირველ გვერდამდი“ გადავიკითხეთო!.. როცა ჩემი პაწია პოემა „ბემის დაღუპვა“ ცალკე წიგნათ დაიბეჭდა, „ივერიის“ მეფელეტონე კრიტიკანმა მორანმა სასაცილოთ აიგდო და თავისებური კინტოური კილოთი შეამკო...

რასაც ჩვენს ჟურნალ-გაზეთებში მიბეჭ-

დავდენ ხოლმე, თავისებურათ ასწორებდენ, — უკეთ ვსთქვათ — ამახინჯებდენ როგორც შინა-არსს, ისე ენასაც. შევლა ამან თავი მომაბეზრა - და 1901 წლიდან რედაქციებზე ხელი ავიღე, დასაბეჭდათ აღარაფერს ვგზავნიდი — და დროგამოშვებით ცალკე კრებულების ბეჭდვა დავიწყე (იხ. „ჩემი აზრი და ფიქრები“, წიგნი I და II, — წინასიტყვაობა პირველ წიგნში). ვიყავ ჩემთვის განმარტოებული. განდევნილი, — თუმცა განახლებულ რედაქციებს სხვებს შორის თანამშრობლობა ჩემთვისაც არა ერთხელ უთხოვიათ. არ მინდოდა ჩემი მყუდროება დამერღვია, რადგან რედაქციების უსამართლო საქციელი მრავალჯერ გამოცთილი მქონდა. არ მინდოდა... მაგრამ არ დამაყენეს — და ძალათ დამარღვევის.

როცა „ნაკადულის“ რედაქტორობა ღემურიას ქვრივმა იკისრა, — წერილით მომმართა და თანამშრომლობა მთხოვა. მე ჩემი გადაწყვეტილება გავითვალისწინე — და ჩუმათ ვიყავ, არაფერი გამიგზავნია. ბავიდა ხანი — და

ხელმეორეთ მომმართა წერილით, რომელშიც მემუდარებოდა: დაგვეხმარეთ, გამოგვიგზავნეთ რამე „ნაკადულისათვისო“... ვითქვრე: რათ ვჯიუტობ? ყველა ადამიანი ხომ ერთი არ არის? სხვები თუ უგულოთ მომექცენ, არა მაქვს საბუთი — ვითქვრო, რომ ესეც ისე მომექცევა და უსაფუძვლოთ უსიამოვნებას მომაცენებსმეთქი — და დასაბეჭდათ ლექსი „**ქართველ მოწაფეებს**“ გავუგზავნე. ბავიდა ხანი — და როცა არ დაიბეჭდა, მიზეზი ვიკითხე. რედაქტორმა — ღემურიას ქვრივმა მოკლეთ მიპასუხა: თქვენი ლექსი რედაქციამ ყმაწვილებისათვის შესაფერათ ვერ იცნოვო; „თქვენი ჭირიმეთ არ გეწყინოთო“! . მიუხედავათ პატრივცემულის ღემურიას ქვრივის ბრძნული დარიგებისა, ამისთანა პასუხი ჩემთვის ბევრნაირათ საწყენი შეიქნა. ჯერ ერთი — რედაქციას მე ვერ ვიცნობდი და თავიდანაც საქმე მასთან არ მქონია: რედაქტორი და პასუხის მგებელი ღემურიას ქვრივი მეგონა, და რაკი დაუინებით დახმარებას მთხოვდა, ვთქვრობდი --

ჩემს გემოვნებასა და მრავალი წლის გამოცდილებას ენდობამეთქი — და არა თუ დაბეჭდვის შესახებ ექვი არ მქონია, არამედ არც იმის შესახებ, რომ სრულიად შეუცვლელათ დაბეჭდავდა. მეორე — კიდევ უფრო საწყენი ის იყო, რომ — „რედაქციამ ყმაწვილებისთვის შესაფერათ ვერ იცნოვო“!.. **უნდა** გამოვტყდე, ბრაზმორეული ჩემს გულს ვასკდებოდი და ჩემს თავს ვეკითხებოდი: **ოც წელზე მეტია**, რაც ქართულ სიტყვიერებას ვასწავლი, და ისე **ღმერთი როგორ გამიწყრა**, რომ დღემდე ვერ შემეიგნია, თუ ყმაწვილებს რა წაეკითხებათ და რა არამეთქი?! **ვინ არიან** იმ „**რედაქციის**“ წევრები, რომ ყველა ბრძენი და ფილოსოფოსი ყოფილა, და ნუთუ ყველაზე უფრო უგუნური ვარ, რომ **ოცი წლის გამოცდილ მასწავლებელს** სასწავლო საქმის არაფერი გამეგებამეთქი?!..

შველა ამ კითხვის პასუხი ჩემთვის ცხადი იყო: რედაქციის წევრთა უმრავლესობას თვითონაც არ ესმოდა, თუ ყმაწვილებისათვის რა

მასალა უნდა მიეწოდებიათ, ან რედაქციაში იმისთანა წევრები ერიენ, რომელთაც, ზემო-
რე აღნიშნული კრიტიკანების ზედგავლენით,
„სილოვანზე“ წინასწარ გადაწყვეტილი აზრი
შეედგინათ და წაკითხვამდი წამოიძახებდენ:
„საქმე არა გაქვთ? თავი დაანებეთ! აბა რა
იქნება მისი ნაწერიო?!“ — და უყურადღებოთ
უკუაგდებდენ ხოლმე...

ჩემი აღთქმა ერთხელ კიდევ დამარღვევი-
ეს და ერთხელ კიდევ შემასვეს საწამლავით
სავსე ფიალა. მს იყო 1907 წლის ივლისში.
შორეული სპარსეთიდან მოსულმა შერეიდა-
ნელმა ჩვენმა მოძმემ — ქართველმა შოლამოსე-
ინ ონიკაშვილმა 1907 წლის ივლისში
ჭუთაისში სპარსელი ქართველების შესახებ
ლექცია წაიკითხა. ჭუთათურებმა იმავე სალა-
მოს სპარსელ მოძმეებს ვახშამი გაუმართეს — და
ვახშმის დროს მე ლექსი წავიკითხე, რომელ-
შიც დაკარგულ მოძმეთა ხილვით გამოწვეუ-
ლი ჩემი გრძნობა გამოვხატე. —

მეორე დღეს პ. შ — ნმა, გაზ. „ისრის“

თანამშრომელმა, წინადადებით მომმართა: დასწერე გაზეთისათვის შენი შთაბეჭდილება სპარსელი ქართველების შესახებო. — მე რედაქციებთან ჩემი განწყობილება მოვაგონე — და წინადადებაზე უარი ვუთხარი. არ მომეშვა: საჭიროა ამ საგანზე ხმის ამოღება, საზოგადოებაში მისი მნიშვნელობის გათვალისწინებაო და სხვ. და სხვ.; დასწერე — და დასაბეჭდათ მე თვითონ გავგზავნიო... მართი სიტყვით, ბოლოს დავეთანხმე — და ჩემი შთაბეჭდილება მოკლე წერილით გამოვხატე. ეს წერილი და ზემორეალნიშნული ლექსიც ბ. კ. „შ“ — ნმა „ისრის“ რედაქციას გაუგზავნა.

როცა რედაქციამ არც ერთი არ დაბეჭდა, ჩემი ნაწერები უკანვე მოვითხოვე და რედაქციის ერთ წევრს, სახელდობ ბ. ილია ნაკაშიძეს, მათი დაუბეჭდაობის მიზეზის შეტყობინება ვსთხოვე. ბ — ნმა ნაკაშიძემ ასე მოკლეთ მიპასუხა: „სუსტად იცნეს შენი ნაწერი და იმიტომ არ დაუბეჭდიათო“!

შეგნებული მკითხველი ადვილათ მიხვდება,

თუ რამდენათ ასაშფოთებელი იქნებოდა ჩემთვის ასეთი აგდებული პასუხი. მეორე დღესვე რედაქციას (სახელდობ **ილ. ნაკაშიძეს** და **ბ. ლასხიშვილს**) ცხარე წერილები მივსწერე...

ძვირფასო მკითხველო! შენ მოგმართავ სამართლისათვის: გთხოვ—ყურადღებით გადაიკითხო ჩვენი რედაქციებისაგან ათვალწუნებული ჩემი ნაწერები და სთქვა: სამართლიანათ მოექცენ მათ რედაქციები, თუ უსამართლოთ? მე სულაც არა გთხოვ—დამიდასტურო, ვითომც ჩემი ნაწერები გენიოსური ნაწარმოები იყოს... **ღმერთმა** მაშოროს ამგვარი უგუნური თავმოყვარეობა!. მე შენგან მხოლოდ ამის პასუხს ვთხოვლობ: აღნიშნული ნაწერები ღირსია, თუ არა, დაიბეჭდოს და მკითხველის წინაშე პირნათლათ წარსდგეს? აქვს საფუძველი, თუ არა, რომელსამე ჩვენს რედაქციას, „**ისარი**“ იქნება ის, „**ნაკადული**“ თუ სხვა რომელიმე, სინიღისს ქვეშ სთქვას: ეს ნაწერები ისე სუსტია, რომ მათი დაბეჭდვა არა ღირსო?.*)

*) ყველა ამისთანა ნაწერი ქვემოთ „დამატებაში“ იბეჭდება.

აი ამის პასუხი მწადია მიუდგომელის, შეგნებული მკითხველისაგან...

ნუ თიქრობთ—თავმოყვარეობა მალაპარაკებდეს და ამდენი უფოთვის მიზანი ის იყოს, რომ ჩემი ნაწერებისათვის საზოგადოებისაგან ჯილდოთ ტაში და ხოტბა დავიმსახურო. ძარგათ ვიცი, რომ თანამედროვე კრიტიკისაგან ცაში აფრენილი მწერალი თუ მოღვაწე ხშირათ სიცოცხლეშივე მომკვდარა, და სიკვდილამდი უვენილი კი სიკვდილს შემდეგ გაულმერთებიათ. თანამედროვე კრიტიკა თითქმის არაოდეს არ ყოფილა მწერალ-მოღვაწეთათვის ზომიერი და მიუდგომელი მსაჯული;—მაგრამ დიდი უსამართლობაა, რომ ცხოვრებაში გამოცთილისა და გამოწრთვნილი ადამიანის აზრებსა და გრძნობებს ულმობელ ჯალათებათ წინ უხვდებიან და გაბოროტებული ხელით შლიან, შხამის მორევში ახჩობენ!..

ჩემი მიზანი მხოლოდ ის არის, რომ ჩემს ქვეყანას ჩემი აზრი და გრძნობა ვაცნობო. მეც ჩემი ქვეყნის ერთი შეილთაგანი ვარ, ჩემი

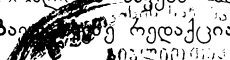
ქვეყნის ბედნიერება მწყურია — და მწაღია, რითაც შემიძლია, მის წინსვლას ხელი შევეწყუო... და ამ ღროს ჩემივე მოძმე, თითქო ქვეყნისთვის თავდადებული და თავისუფლების მლაღადებელი, პირზე ხელს მაფარებს და ხმას მაწყვეტიებს!.. ნუთუ სამართლიანია, რომ ადამიანს, რომელიც ოცდასამი წელია თავის ხალხში ტრიალობს, ოცდაათი წელია კალამი ხელში უჭირავს და თავისი ერის ქირვარამს დასტირის და მისი ლხენით ცოცხლობს, — უფლება არ ქონდეს — თავისი აზრი და გრძნობა გამოთქვას იმისთანა საგნის შესახებ, როგორიც არის სამასი წლის დაკარგულ მოძმეთა მოპოება?!..

ჩვენი რედაქციები სულ იმის წუნუნში იყვენ და არიან, რომ ცენზურა გვახჩობს, აზრის გამოთქმის ნებას არ გვაძლევსო, — და თვითონ კი ხშირათ, ძალიან ხშირათ წმინდა გრძნობებს ახჩობენ და წრფელ აზრებს კარს უკეტენ!.. რომელი სასტიკი ცენზორი გაცი-

ლებით უფრო მალლა არა სდგას ამისთანა სულთა-
მხუთავ რედაქტორებზე?!

მკითხველი საზოგადოებისთვის დიდათ და
დიდათ საგულისხმოა ჟურნალ — გაზეთების
ავი თუ კარგი შინაარსი და მიმართულება,
მით უფრო, რომ მათ თავისი ჯიბით ინახავს.
მაშასადამე, რედაქციებს ნება არ აქვთ — სთქვან:
რაც გვინდა, იმას დავბეჭდავთ, რაც არ გვინ-
და, არ დავბეჭდავთ — და ამისთვის პასუხს არა-
ვის არ მივსცემთო. მკითხველი საზოგადოება
არის რედაქციების უმაღლესი მსაჯული — და
მან გასაჯოს: სამართლიანათ მოექცენ ჩემს
ნაწერებს რედაქციები, თუ უსამართლოთ?

პლსარებას ვამბობ — და ბარემ უმთავრესს
ყველაფერს ვიტყვი, რა დაუმსახურებელი უსი-
ამოვნებაც სამწერლო ასპარეზზე ჩემთვის მოუ-
ყენებიათ.

როცა ჟურნალი „მოამბე“ დააარსეს, თა-
ნამშრომლობის ხვევებს შორის მეც მთხოვეს.
ბაი ~~მე~~ რედაქციას ლექსი „მობუღე-
ბი“

ლი“. ლოდინმა ამაოთ ჩამიარა: „მომბემ“
 მისი დაბეჭდვა იუკადრისა—და მერე „ძვალ-
 ში“ დავაბეჭდიე.—შევადარე ჩემი ლექსი სხვა
 მრავალ ლექსს, რომელიც „მომბემში“ იბეჭ-
 დებოდა, მარტო ჩემს გემოვნებას არ დავუ-
 ჯერე—და სხვებსაც დავეკითხე, რომელნიც
 მწარე სიმართლესაც არ დამიმალავდენ, და
 როცა ლექსის დაუბეჭდაობა ვერაფრით ვერ
 ავხსენი, გარდა ჩემდამი პირადი უყურადღე-
 ბობისა, ავდექი—და რედაქციას მკვახე წე-
 რილი მივსწერე. იმ წერილს ვგონებ დღემდეც
 ინახვენ, როგორც ზოგიერთი ავტორების ვი-
 თომდა უსაზღვრო თავმოყვარეობის ნიმუშს.
 რედაქციის მოკლილმა მეფელეტონე-მოლაყ-
 ბემ ერთხელ კიდევაც მოიყვანა ის თავის წე-
 რილში მკითხველის გასართობ მასალათ!..

ადამიანის უგუნურება ხშირათ იქამდე
 მიდის, რომ თავისი საკუთარი უსამართლო
 საქციელი ავიწყდება—და სხვისი სამართლიანი
 გულისწყრობა უსათუძელოთ მიაჩნია! ამაზეა
 ნათქვამი: „რასა ხედავ ბეწვსა თვალსა ში-

ნა ძმისა შენისასა, და დვირესა თვალსა შინა შენსა არა განიცთიო“?!..

ჩვენი მწერლობა პოეზიით მდიდარია, ხოლო კრიტიკით — ღარიბი. მრთი რიგიანი კრიტიკოსი დღემდი არ დაგვბადებია, რომ ჩვენი მწერლობის ღირსება და ნაკლულევანება საფუძვლიანათ აღენიშნა და მოზარდი თაობისათვის მართალი გზა და შეხედულება ეჩვენებია. ამიტომაც ჩვენს ლიტერატურაში კრიტიკანების ყალბი აზრია ხშირათ გამეფებული; ამიტომაც ჩემს ნაწერებს არა თუ „მეკობარნი“, მეგობარნიც ხშირათ აღმაცერათ უყურებენ და ვერ ბედვენ გააცხადონ, რომ ორიოდე ლექსი მაინც კი დამიწერია თანაგრძნობისა და ყურადღების ღირსი.

სხვაგვარათ არ შემძლია ავხსნა ბ. იაკობ ზოგებაშვილის საქციელი, რომელმაც ერთი ჩემი ლექსი (სახელდობ „მოგონება“) თავის კრებულში „ხომლში“ (ორ გამოცემაში) პირველ გვერდზე მოაქცია, მაგრამ ისე, რომ ჩემი სახელი არ მოუხსენებია. ბ. ზოგებაშვილის

ამგვარი საქციელი (ყველა ავტორის ვინაობა თავის წიგნში მოხსენებული ქონდა, ხოლო ჩემი კი არა) თუმცა მწყინდა, მაგრამ არაფერი გამიცხადებია. ხოლო როცა ეს ლექსი „ბუნების-კარში“ შეიტანა (1906 წ. გამოც.) და ქვეშ ჭალადიდელის სახელი მოაწერა, მაშინ კი ავშფოთდი—და მკითხველიც უნდა დამეთანხმოს, რომ ჩემი უფოთვა სრულიად სამართლიანი იყო. აი ამ საგნის შესახებ ჩემი ლოდიკური მსჯელობა: ბ. ზოგებაშვილმა ჩემი ლექსი ალბათ „ხომლშიც“ იმიტომ შეიტანა, რომ **სილოვანის** დაწერილი არ ეგონა, ეს ლექსი მას იმიტომ მოეწონა, რომ კრიტიკის (უკეთ ვსთქვათ—კრიტიკანების) მიერ გაკიცხული ავტორის დაწერილი არ გონებია, თვარა'არც მოეწონებოდა და არც თავის წიგნში შეიტანდა; ქრისტომატიის შემდგენელს რომ **სილოვანის** ნაწერები მხედველობაში მიეღო, მის ლექსებში „მოგონების“ უკეთეს ლექსებსაც არა ერთსა და ორს იბოვნინდა... მაგრამ „მოგონება“ იმიტომ აუარჩევია, რომ სხვისი გონებია!..

ღავით ზურამიშვილის არ იყოს, რომელიც ამბობს:

„თურქი, სპარსი, ლეკი, ოსი,
ჩერქეზ—ლლიღვი, დიდო, ქისტი...
შველა ქართლის მტერი იყო,
შველამ წაკრა თითო ქიშტი“-ო, —

ისე ჩემთვისაც — „ივერიას“, „შოამბეს“, „ქვალს“, „ნაკადულს“—და თითქმის ყველა ჩვენს რედაქციას, სადაც, სამწუხაროთ, უმეტეს ნაწილათ ჩვენი ქვეყნის არა უწარჩინებულესი შვილნი იყრიან თავს,—ჩემთვის დაუმსახურებლათ არა ერთხელ წაუკრავთ „ქიშტი“... მაგრამ მე ამით არ მომკვდარვარ, კიდევ ცოცხალი ვარ და კიდევ მწადია—ვემსახურო ჩემს სამშობლოს როგორც კალმით, ისე ყოველგვარი ჩემი ღონითა და ნიჭით, რაც კი ბუნებას ჩემთვის მოუცია.

სოფ. ქვიშხეთი.

1907 წლის 21 აგვისტოს.

P. S. „**ღროების**“ რედაქციამ, — იმავე „**ისრის**“ რედაქციის ნატამალმა, — თავისი გაზეთის სააღდგომო ნომერში (მდგომარე 1909 წლის 29 მარტს) სატირული შაირი მიძღვნა, რომელშიც თავისი ტლანქი წიხლი ერთხელ კიდევ მკრა — და ჩემი ნაწერები სასაცილოთ აიგდო. ჩემი ბარათი, რომელიც მე რედაქციას მივსწერე და რომელიც მისი უსაფუძვლო დაცივნით იყო გამოწვეული, გაზეთმა უკვე გამოაქვეყნა (იხ. ამ წლის „**ღროება**“ № 73), თუმცა ის სრულიადაც დასაბეჭდათ დანიშნული არ ყოფილა. (მს გარემოებაც კარგათ ახასიათებს „**ღროება — ისრის**“ რედაქციას: რაც მკითხველისთვის უფრო საყურადღებოა, იმას არ ბეჭდავს, და რასაც კერძო ხასიათი აქვს, იმას დაუყოვნებლათ აქვეყნებს!). —

რედაქციის მსჯელობა, მისი ლოლიკა ჩემი ბარათის გამო მეტათ საგულისხმოა — და არ შემძლია — უყურადღებოთ დავსტოვო. თავის შენიშვნაში ის ამბობს: ამგვარი დაცივნა (როგორც გაზეთმა მე მიძღვნა) საზოგადოთ

„ნებადართულია ყველგან და მიღებულია კულტურულ საზოგადოებაში!“ — **ვექვობ** — „კულტურულ საზოგადოებაში“ მიღებული იყოს უსაფუძვლო, დაუმსახურებელი დაცინვა!.. ძალიან ცთება „ღროების“ რედაქცია, თუ ფიქრობს, რომ ჩვენ ნება გვაქვს, ვისაც გვსურს, იმას დავსცინოთ, და ამაზე არავინ ხმა არ უნდა ამოიღოსო!.. „კულტურულ საზოგადოებაში“ მხოლოდ გონიერი და სინიღისიანი კრიტიკაა მიღებული, და არა კინტოური კბილის ღრჭენა. ამიტომაც უსაფუძვლოთ ამბობს გაზეთი: „მხოლოდ უნიჭობას ჰგონია, რომ მისი ქმნილება—პოეტური თუ მეცნიერული—შეუხებელია კრიტიკისა და დაცინვისაგანო“. სად არის **კრიტიკა**? როდის განიხილეთ ჩემი ნაწერები **კრიტიკულათ** და როდის ვსთქვი—ჩემს თხზულებას კრიტიკა არ უნდა შეეხოსმეთქი? რედაქცია ჩემს ნაწერებს ყურადღებას რომ აქცევდეს, ადვილათ გაიგებდა, რომ ჩემი თავი შეუცთომელათ, უცოდველ პაპათ არ მიმაჩნია — და გონიერი

შენიშვნებით ყოველთვის ვსარგებლობ, რათა შეცთომები გავასწორო (იხ. ჩემი „ბრამატიკის“ მეორე გამოცემის წინასიტყვაობა).

„ღროების“ რედაქციას ეგებ **კრიტიკათ** მიაჩნია, როდესაც ვინმე მოცლილი მოლაყბე მჯღაბნელი უსაფუძვლოო, საბუთების განუმარტებლათ, ვისმე სასაცილოთ და სამასხროთ აიგდებს, როგორც ამას ზევით მოხსენებულ **მრანი** და „ივერიის“ სხვა კრიტიკანები ჩადიოდენ და როგორც ახლა „ღროების“ **ბარდანქეშანი** იქცევა?!..

მოდვაწე, რომელსაც, მართალია, დიდი არაფერი გაუკეთებია, მაგრამ — ყოველ შემთხვევაში — კეთილშობილ აზრებს თანაუგრძნობს, დაჩაგრულ მოძმეთა ბედობლის გაუმჯობესებას, რითაც შეუძლია, მხარს უჭერს, სხვას არ ცარცვავს, ამ ბოროტებით სავსე წუთისოფელში თავისი შრომითა და ოფლით ცხოვრობს, — ამისთანა მოდვაწე „ბრწყინვალე აღდგომის“ დილას „პროგრესიულ“ (?) გაზეთში „მოლოცვას“ კითხულობს, რომლითაც მას

ეუბნებიან: რას მიქარავ, რას ჯღაბნი? ტყუილათ დროს რატომ კარგავ? უენი ნაწერები დაბეჭდვის ღირსიც არ არის—და ამიტომაც არ გიბეჭდვენო!.. „ღროების“ რედაქციას ამისთანა „მილოცვები“, მოღვაწეთა ასე დაჯილდოება ნორმალურათ მიაჩნია—და კიდევაც უკვირს, რომ მოღვაწეს ამისთანა „კრიტიკა“ აშფოთებს!..

ტყუილათ იმართლებს თავს რედაქცია იმით, რომ ჩვენი საკუთარი თანამშრომლებიც იყვენ მოხსენებულო. ბონიერი მკითხველი კარგათ გაარჩევდა, რომ აღნიშნულ „სატირაში“ (?) ზოგს მწარეთ კბენდენ, და ზოგს კი მეგობრულათ უღიმოდენ... ამასაც კი ვიტყვი, რომ ამისთანა დაცინვას სხვა დროს ყურადღებასაც არ მივაქცევდი (თუმცა უსაფუძვლო დაცინვა გულში ყველას ეწყინება—არა მარტო ჩემსავით „უნიქოს“, არამედ ნიჭიერსაც)... მაგრამ მოიგონეთ ჩემსა და რედაქციას შორის წარსულში გამწვავებული ურთიერთობა—და სთქვით: ნუთუ კეთილშობილე-

ბა არ მოითხოვდა—რედაქცია ჩემს შესახებ
 ან სრულიად გაჩუმებულიყო—და ან, თუ სა-
 მართლიან სიტყვას არ იტყოდა, უსამართლო-
 სა და უსაფუძვლო დაცინვას მაინც მორიდე-
 ბოდა?!...

მე, თანახმად „ღროების“ რედაქციის აზ-
 რისა, ყოველად უნიჭოც რომ ვიყო, ჩემი უნი-
 ჯობა ნიჭიერების დიპლომს ვერ მისცემს იმ
 ადამიანს, რომელიც ფიქრობს, რომ დაუსა-
 ბუთებლად შეიძლება მოღვაწის დაცინვა და
 მისთვის იმ ორიოდე დღის, თვით „ბრწყინ-
 ვალე აღდგომისა“ც, მოშხამვა, რომელიც მას
 უზომო შრომას შემდეგ სულის მოსათქმელად
 დარჩენია...

სილოვ. ხუნდაძე.

ქუთაისი.

1909 წლის 12 აპრილს.

დამატება.

ქ რ ბ უ ლ ე ლ ი.

I.

ევრგზის ვნახე მე ზღვა შავი,
ღაეცკერდი ბევრჯერ მის წყალს—
და ყოველთვის ფიქრი მწვაფი
მიკიდებდა გულს ცეცხლის აღს.

მარად კვნესის, მარად უფოთავს
მოაგორებს მთისგვარ ზვირთებს,—
ხმელეთს ხედავს—ღრიალს მორთავს
და მუქარას უთვლის მის მთებს:

„ჰეი, მთებო! გამიფრთხილდით!
რმს გიცხადებთ საშინელსა!
რათ მომშორდით, რათ მომცილდით
მე, თქვენს ბატონს ძველისძველისა?
შმაღლესი წვეტი თქვენი
ერთხელ ჩემს წინ ქედს იხრიდა,

ჩემი წყალი, რისხვის მფენი,
 ზაგ თქვენს კალთებს გულს უთხრიდა...
 საბერძნეთით მოსულ გემებს
 თქვენს მწვერვალზე ქონდა ბინა*)...
 თავზარს სცემდენ ქართველ თემებს,
 ბრუნდებოდენ ისევ შინა...
 ღლეს კი ჩემი არემარე
 მთელათ ხელში ჩაგიგდიათ! .
 მეზობლათ გყავთ მზე და მთვარე —
 და მით თავი აგიგდიათ! .
 რაც ურჩობა გამიწიეთ
 ღლემდი, ნუთუ აღარ გეყოთ?...
 ჩამოდექით, დაიწიეთ!
 ძირიანათ — მსურს — წაგლექოთ!...“

II.

და უმატებს მრისხანებას,
 მხეთქება ზღვა ნაპირებს...

*) ქობულეთს ზემოთ, მთების ერთ მწვერვალთან, ზღვიდან თუთხმეტითოდე ვერსზე, დიდი კლდეა, რომელიც ერთ ადგილას გახვრეტილია და შიგ დიდი ჯაჭვია გაყრილი. „ამ ჯაჭვით გემებს აბამდენო“, — ამბობს აქაური ხალხი.

აყოლილი გულის ვნებას—
 მთისა წარღვნას დააპირებს.
 მაგრამ მთაი მამაცურათ
 ზადმოსცქერის ზღვას მშფოთვარეს...
 მის მუქარას იღებს ყურათ, —
 პასუხს კადრებს მკვახეს, მწარეს:

„რისთვის დრტვინავ, რათ ღრიალობ,
 რათ ხარ გაბოროტებული?
 სხვერპლს რათ სძებნი, რათ წრიალობ,
 უმადლარი რათ გაქვს გული?
 ხმელეთს მისცე რამე ვნება —
 მს გწადია დასაბამით;
 ღმუი, არ გაქვს მოსვენება
 არცა დღით და არცა ღამით-
 ზანუწყვეტივ შფოთვა, დელვა
 ბულში ცეცხლსა გააძნელებს...
 მისაც უნდა სხვისი თელვა,
 ღმერთი მასვე დაანელებს.
 და შენც ასე გემართება:—
 ამას მოწმობს ჯაჭვი კლდისა!—

ბარშიც გული გეხუთბა*)—
 მბძანებელსა როსლაც მთი!ა.
 აი, შენგან განაწირი
 მიწა, შენგან დანაფლეთი:
 აწ მას ამკობს ციხისძირი,
 შეკვეთილი, ქობულეთი!..
 ხალხი კვირცხლი, ჭკუით მარდი—
 აღხენს ამ ჩემს ბარს და გორებს!
 მე მას ისე შევუყვარდი,
 რომ თვალს და გულს ვერ მაშორებს!..“

III.

მთა — ზღვის დავას, ამათ ბრძოლას
 შურსა უგდებს ქობულელი—
 და ტანში გრძნობს რაღაც ჟრჟოლას,
 თვალი ცრემლით აქვს სოველი. .

*) შენიშნულია, რომ შავი ზღვა ნაპირებს თანდათან სტო-
 ვებს. ადგილობრივი მცხოვრებნი ამბობენ (1894 წ.), რომ 15
 წლის წინათ ზღვის ტალღები იმ ადგილას უწევდა, სადაც ახლა
 ქობულეთის ბაზარიაო. მაშასადამე, ამ 15 წელიწადში ზღვა
 60—ოდენ საყენზე შიგნით შეწეულა.

აგონდება მას წაჩსული,
 წინაპართა გადმოცემა: —
 უშფოთდება მყისვე სული,
 აუტყდება გულისცემა.
 თვალსა ავლებს მთებს და ზღვასა,
 სამხრეთისკენ პირსა შვრება,
 ჩოქვით იწყებს ცრემლთა ღვრასა —
 და თავის ღმერთს ევედრება:

„ალაჰ, ალაჰ! შეისმინე
 მხარე ცრემლით შენავედრი...
 კმარა, რაცა მოვითმინე
 ჩემი ქვეყნის მწარე ხვედრი.
 მხარე ჩემი ეს ბედშავი
 სულ ყოფილა ხალხთა შორის
 სადავო, თან სათელავი
 ხან ერთის და ხან მეორის.
 მგვიპტელი, რომაელი,
 ხან ბერძენი, ხან თათარი...
 შველა გვმტრობდა, — სისხლით ველი
 შეგვიღებეს, მთა და ბარი...

„ქართველები ყველას სძლევდენ,
 სანამ იყვენ ერთათ, ძმურათ;—
 სწყდებოდენ — და არ აძლევდენ
 თავის მამულს მგელთ და ტურათ...
 მაგრამ შურმა გადაკიდა
 ქართველთ ტომნი ერთმანეთსა:—
 მათ სამშობლოს წაეკიდა
 ცეცხლი, რადგან სცოდეს ღმერთსა...
 მტერმა განცალკევებულთა
 ღაყენა მათ დღე მწარე...
 ჩვენ მოგვეგლიჯეს ძმების გულთა,—
 თათრებს დარჩათ ჩვენი მხარე ..

„შემდეგ განვლო დიდმა ხანმა.—
 ხალხი ჩვენი კვლავ იწვალა—
 და, რომ ბძანა ეს სულტანმა,
 რჯული ჩვენი შეიცვალა...
 ხოლო ენა, ქართველთ ენა—
 იგი იყო ერთადერთი
 ტყვეობაში ჩვენი ღხენა,
 ჩვენს კვიდრ ძმებთან შემაერთი!

მნა იგი ვერ ამოუხვრა
 საუკუნეთ განმავლობამ, *)
 თუმცა სხვათრივ აგვაოხრა
 უცხო ტომთა მტარვალობამ...

„ძვირფას მოძმეთ სისხლის ღვრანი
 ბევრი ახსოვს ჩემს კალარას;
 ჩვენი კვნესა და ოხვრანი
 ამხნევებდენ მტრის ნალარას...
 ვნახე უვილი თავკვეთილი,
 ვნახე დედა ანატირი...
 სისხლათ ვღებეთ შეკვეთილი,
 ჰვდრებით ვავსეთ ციხისძირი...

*) ბათუმის ოლქის მამადიანი ქართველები ერთმანეთ-შორის ქართულათ ლაპარაკობენ, გურულ კილოზე. თუმცა ვაჟებმა ოსმალური ენაც იციან (ქალებმა კი თითქმის სრულიადაც არ იციან), მაგრამ ქართული ლაპარაკი უფრო ეხერხებათ. ათასში ერთხელ თუ შეხვდებით მათს ქართულ ლაპარაკში რომელსამე თურქულ სიტყვას, ისიც -- გადაქართულ -- გადაგურულებულს.

„ჭირთა მნახველს გულსა მიწყლავს
 სევდა, წამსაც არ გამყრია...
 ბევრჯერ — თავი ვერ მომიკლავს —
 შორს გახვეწა მინატრია...
 მაგრამ მთები, ჩემი მთები —
 ღა ზღვა, ფართოთ გადაშლილი...
 ოჰ, მე ამათ ვერ ვშორდები, —
 ამათი ვარ კვიდრი შვილი!..
 მიყვარს ეს მთა, ჩემი მზღელი,
 მთა — ამდგმელი ჩემი ენის,
 ტვერი, ზოგჯერ მტრისგან მხსნელი,
 მის ნიაფი, მტკბობი სმენის!..
 მთის მწვერვალზე მოკაშკაშე
 მიყვარს მე მზე, ვარსკვლავ — მთვარე,
 სხივი — წვეტთან მოთამაშე,
 წვეტი — სხივით მოელვარე!..
 მიყვარს მე ზღვა, თუმცა მტერი
 ხშირათ მისგან მომსევია...
 იმას ვეტრფი, მას დავსცქერი,
 ტვალე იმას შეჩვევია...
 მიყვარს მე ზღვა, — მაშინც მიყვარს,

როცა შმაგობს, ხელობს, წყრება, —
 თუმცა მტკბარი ჩემს გულს დამწვარს
 უფრო ხშირათ ენატრება...

„ალაჰ, ალაჰ! ნუ გვიწყრები:—
 რაც ვიწვალეთ, აწ გვაკმარე!
 ბულის ცრემლით გვეედრები:
 უეიბრალე ჩემი მხარე!“..

IV.

ქური მოკრა ზღვამ და მთებმა
 ქობულელის ცრემლთა ფრქვევას:—
 ბასკრა მათზე ლოცვის ხმებმა,—
 დაეთხოვენ მყისვე წყევას.
 მთამ მოგზავნა სიო გრილი,
 დაამღერა ზედ ნანინა...
 ზღვას მოესმა ეს ხმა ტკბილი, —
 დააამა, დააძინა.

ქობულელმა გადახედა
 მის წინ გაშლილს დამტკბარ ზღვასა;—

დიღხანს, დიღხანს აყოლებდა
 ის თვალს სურათს სხვადასხვასა.

სადაც ზღვა ცას უერთდება,
 მოწმენდილი ჩანს ეთერი,—
 მაგრამ მალე იკრიბება
 იქ ღრუბელი მრავალფერი.

შიგ ცის ძირში ზღვაზე შავი
 მალალი მთა დაემყარა;
 მყის შეიმკო მისი თავი:
 შიფქი თოვლით დაიფარა.
 გაპენტელი თეთრი ბამბა
 მიმოიბნა იმას ზევით;
 ტკბილ ნიავმა გადააბა
 მთას ისინი ფრთების ქნევით.

ღა ნიავიც მსწრაფლ შეჩერდა,
 ზღვა ოღნავაც აღარ იძვრის.—
 მაშინ მზე ზღვას დააშტერდა,
 სხივებს მისკენ ტრფობით ისვრის.

აცქერდება, ეშურება
 ღღის მნათობი დიდებული: —
 ზღვისა ხვევნა ეწყურება —
 და ლოდინში უთრთის გული...
 აჰა, ახლოს მიაწია,
 ღრუბელთ მთისა წვეტს ევლება...
 მთას სხივები მიასია,
 მბრძვის, — გზიდან არ ეცლება...

ბაიკეთა მაშინ მთებში
 მზემ თარული გასავალნი:
 მიმოანთო მან ღრუბლებში
 ნათლის სვეტნი, ცეცხლის აღნი.
 მოიფანტა სხივთა კრება,
 იკლაკნება ღრუბელთ მთებზე,
 და მზე ჩუმათ იპარება,
 იპარება ის ამ გზებზე...
 მზეს გზა არც კი გაეხვია, —
 ბაიკათა, გაიკვალა —
 და მყის სატრფოს ჩაეხვია,
 მის უბეში ჩაიმალა!..

და აურუოლდენ მიჯნურები, —
 მზე მთლათ სისხლათ გადაიქცა —
 და, იმათი ნაყურები,
 სულ გაწითლდა ირგვლივ იქ ცა...
 ზღვამ ტრფობისა იგრძნო ძალი,
 მოემატა გულის ძგერა:
 ორთის, კანკალობს მისი წყალი, —
 სწყურის დიდხანს სატრფოს ცქერა...

და ასრულდა: მზე დიდებით
 მთლათ მის გულში ჩაესვენა, —
 და ქობულელს ესმა მთებით
 საიდუმლო რაღაც ენა:

„ნუ გეშინის, ქობულელო,
 ნუ გეკარგვის სასოება: —
 ძვლავ აღსდგება საქართველო,
 უენი მხარეც აყვავდება!“

ქუთაისი.

1894 წლის იანვარი.

ქართველ მოსწავლეებს.

შმაწვილებო, თქვენ შეგყურებს
ჩვენი ხალხის მომავალი—
და ახლავე გმართებთ ცოდნა,
თუ რა არის თქვენი ვალი.

*
* *

ადამიანს ეს აშვენებს:
კარგი ცოდნა, კარგი სული!
ვინც ამ ორი განძით ბრწყინავს,
იგი არის **კაცი სრული.**

*
* *

მაგრამ... კი დამეჯერება,—
გამოცთილი ვარ, ხნიერი:—
ბოროტ მცოდნეს მიჩვენია
სულ უფიცი ღმობიერი...

*
* *

თქვენ კი გირჩევთ — ორივე განძი
 მართათ სძებნოთ და იწამოთ,
 თუ არ გინდათ — სხვაც დასტანჯოთ
 და თავიცა გაიწამოთ...

*
 * *

ცოდნით უნდა აღიჭურვოთ...
 მაგრამ ცოდნის თქვენ შეძენა
 ბანა ისე შეგიძლიათ,
 თუ არ იცით კარგათ ენა?!...

*
 * *

და რა ენა? — აი საქმე,
 მხოლოდ ჩვენში საკითხავი!..
 ოხ, სამშობლო ჩემო ენა,
 რამდენი გყავს გამკიცხავი!

*
 * *

ბარეთ მტერი რას დაგაკლებს,
 შინაურიც რომ არ გყავდეს
 და თვით შენი ღვიძლი შვილი
 რომ მოყვარეს რითმე გავდეს?!

*
 * *

სხვის ენაზე წერა — კითხვა,
 სხვისი ენით ყრმათ სწავლება!..
 ბანა კიდევ შეიძლება
 მეტი ტანჯვა და წვალება?!..

*
 * *

«ჯერ ნაცნობი და ადვილი,
 მერე უცხო, უფრო ძნელი»: —
 აი სწავლის უტყუარი,
 ჭეშმარიტი საფუძველი!

*
 * *

მაშ პირველათ დედაენა
 და სამშობლო შეისწავლეთ,
 და მერე კი უცხოეთის
 მოემზადეთ, მოიცალეთ...

*
 * *

შმაწვილებო! ნუ, ნუ უსმენთ
 სამშობლოსა უარყოფელს:
 მერვინ შესცვლის ბუნებასა,
 მერ გადაქმნის წუთისოფელს!

*
 * *

მრავალგვარი ენის ხალხნი
 ძვეყნათ მარად იქნებიან;
 მხოლოდ დროთა მსვლელობაში
 თვისებურათ იცვლებიან.

*
 * *

ვინც მომკირნე, ფხიზელია -
 წინ მიდის და იფურჩქნება,
 ზარმაცი კი წელს ვერ იღებს,
 ძლივს მიჩოჩავს, უკან რჩება...

*
 * *

თუკი ყველა ერი ცთილობს,
 რომ შეიქნეს ყოვლად სრული,—
 ნუთუ მარტო ჩვენ დავთანხმდეთ—
 ამოგვხადონ ცოცხლათ სული?!..

*
 * *

ბევრი ფიქრობს, ბევრს გონია,
 რომ სამშობლოს სიყვარული
 ხალხებს ურთერთს დააშორებს,
 ბავრცელდება გრძნობა მტრული...

*
 * *

აი ჩემი აზრი, ასგზის
 ანაწონი, განაზომი:
 სხვებს ნუ ჩაგრავთ, ნუ ესევით,
 შეიძაგეთ ჟღეტა, ომი...

*
* *

მაგრამ თუ რომ თქვენს სამშობლოს
 სხვამ დაჩაგვრა დაუპიროს, —
 ზერცხვეს იგი, ვინც თქვენგანმა
 მტერს გული არ გაუგმიროს!

*
* *

ღე ყოველი ეროვნება
 თავისუფლათ გაიზარდოს!
 აყვავდეს და გაიშალოს,
 სხვის უვნებლათ ინავარდოს!..

*
* *

შოველ ერში იპოება
 ბულთ წარმტაცი რამე თვალი, —
 ღა რათ უნდა დაიკარგოს
 მისი გზა და მისი კვალი?!

*
* *

და ქართველ ერს საგულისხმო.
 არ აქვს ნიჭი და თვისება?!
 მაგრამ რა ქნას, ფრთების გაშლა
 თუ აროდეს ვლირსება?!..

* *
 * *

შმაწვილებო! ეს, ეს არის
 თქვენი საქმე, თქვენი ვალი:
 თავს ნუ ზოგავთ, რომ თქვენს ერსა
 ბაუკაფოთ გზა სავალი!

* *
 * *

მშობელ მხარეს ასარგებლეთ
 თქვენი ცოდნა, თქვენი სწავლა!
 მშობელ ერსა შეალიეთ
 თქვენი ნიჭი, თქვენი ძალა!

* *
 * *

სამშობლოში ვინც რომ ბოროტს
 სდევნის, ხალხის მტერსა სთრგუნავს,—
 იცოდეთ, ის იმავე ღროს
 ქაცობრიობისთვის ზრუნავს!

* *
 * *

ღიდ შენობას ვინც ლამაზათ
საკუქნაოს მიაშენებს,
ნუთუ იგი იმავ დარბაზს
არ ამკობს და არ აშენებს?!..

*
* *

თუ თქვენს შრომას-გინდათ-მოყვეს
საგრძნობელი რამ ნაყოფი, —
აქ უწამლეთ, რომ ახლოს გყავთ
თქვენი მოძმე ავათმოფი.

*
* *

თანშეზდილის უკეთ გესმისთ
მნა, ზნე და ჩვეულება,
ბულის ძგერა, მაჯის ცემა,
სატკივარი, სწეულება...

*
* *

ღა შორს წასვლა რაღათ გინდათ?
ტყვილა გზაში რატომ ცთებით?
იქ უშველეთ დაჩაგრულთა,
სადაც უფრო მიუწვდებით!..

*
* *

და თუ შეგხვდესთ ცხოვრებაში
 უცხო — ლეკი, გინდ სპარსელი, —
 დაჩაგრულს და გაქივრებულს
 ბაუწოდეთ ძმურათ ხელი!

* * *

ამ მოძღვრებით გაიმსკვალოს
 ღე ყოველი ცალკე ერი —
 და ქვეყანა მაშინ მთელათ
 შეიქნება ბედნიერი!

ქუთაისი,
 1906 წლ. 9 ივნისს.

ი მ ე ლ ი

(ვუძღვნი ყოლამუსეინ ონიკაშვილს).

ახლა კი მჯერა, რომ ქართველობა
არ მოისპობა, არა და არა!

დასამტკიცებლათ — ონიკაშვილის
სული და გრძნობა სრულიად კმარა!

—

საუკუნეთა განმავლობაში
საქართველოდან გადახვეწილი —
ქველავ უბრუნდება ძველსა სამშობლოს
მის მოყვარული, ერდგული შვილი!

—

ვერც მტრისა ძალამ, ვერცა სიშორემ
ვერ დაავიწყა წინაპართ მხარე -
და ჩვენთან მოვალს აღტაცებითა
თვისი ერისა გულით მოყვარე!

—

ხომ გესმისთ მისი აღფრთოვნებული
გრძნობა და სიტყვა. ტკბილი ქართული?..

თქვენს თვალწინასდგას წრფელი ქართველი,
მკვდრეთით ფენიქსებრ განახლებული!..

—
ახლა კი მჯერა, რომ ქართველ ერსა
აქვს მომავალი, — ახლა კი მჯერა:—
საბუთათ კმარა ფერეიდანის
ძართველებისა ბედისა წერა!..

—
მე სხვა საბუთი აღარ მაშინებს—
რომ ჩვენივ მოძმე მტრობის მნდომია,
რომ ჩვენი ერის ერთი ნაწილი
ზადაგვარების გზას დადგომია...

—
აბა რას იზამს გული უწრფელო,
თუგინდ ათასჯერ გამრავლებული,
როცა წინ ხვდება თუნდ ერთი გული;
წრფელი გრძნობითა აღტაცებული?!

ნ უ ბ ე უ ი.

ბული სიხარულით მიტოკავდა, როცა საუკუნეთა განმავლობაში მიმალულისა, წყვილიდით მოცულისა—და აწ კი სინამდვილით გამოცხადებულის ჩვენი სპარსელი მოძმეების ამბებს გაზეთებში ვკითხულობდი; მაგრამ ჩემი გული სულ სხვა გრძნობამ ააფრთოვანა, როცა ჩვენი გადაკარგული მოძმე ხალხის შვილის სახე ჩემი თვალით ვიხილე, როცა მისი საამური ქართული საუბარი ჩემი ყურით მოვისმინე და მისი ხელი ჩემს ხელში დავიჭირე!

როგორ გამოვხატო ჩემი გულის სიამით ფეთქა, ჩემს სისხლში დავლილი დამტკობი ჟრუანტელი, ჩემი სიხარული, ჩემი აღტაცება?!..

ამის აწერა ძნელია, ხოლო წარმოდგენა კი—
ადვილი ყველასათვის, ვისაც ქეშმარიტი ადამიანური გრძნობა არ დახშვია და ვინაც უნაკოფო ოცნების სიცარიელეში არ დაძრწის.

რამ გამოიწვია ჩემი უზომო აღტაცება?—
სამასი წლის წინათ უღმობელმა მტერმა ჩვენი წინაპრების განადგურება განიზრახა, ზოგნი გაჟლიტა და ზოგნიც შორეულ სპარსეთს გადაასახლა, რომ მათში ქართველური სული მოეკლა, რომ ქართველები თავისი ქვეყნის მონებათ გადაექცია... მაგრამ ჩვენმა მოძქემ სულის სიმტკიცე და სიძლიერე გამოიჩინა: საჯკუნეთა განმავლობაში—ტანჯვითა და შხამით მოწამლულ ჰაერში—სიცოცხლე შეინახა, როგორც ზღაპრული ფენიქსი ხუთასი წლის განმავლობაში ფერფლში სიცოცხლეს ინახავდა, და დღეს—გაცოცხლებული, გათვითცნობიერებული—სიყვარულით, სიხარულით თავის ძველ სამშობლოს მიესალმა—და, როგორც დაკარგული შვილი საყვარელ დედას, მოუთხრობს თავის თავგადასავალს ქარ-

თული—მშობლიური ენით, რომელიც მას ასე მშვენიერათ ზეუნახავს!..

როცა გარშემო გულის მომწამლველ პირობებს ვუმზერ, რომ აქაური ჩვენივე მოძმეები ჩვენს თვითარსებობას საფლავს უთხრიან, — როგორ არ გავიხარო, როცა ჩვენგან გადაკარგულს, ჩვენმიერ დავიწყებულ მოძმეებსა ვხედავ, რომელთაც ჩვენ არ დაგვივიწყეს — და ჩვენთან ერთობა და ქვეყანაზე ქართველებათ დარჩენა სწადიათ?!

მე მიყვარს ჩემი სამშობლო, მიყვარს ქართული ენა, მიყვარს ქართველი ხალხის სხვა ერებისაგან განმასხვავებელი ყოველივე კეთილშობილური თვისება — და მიყვარს ყველა, ვისაც ეს გრძნობა ესმის, ვინაც ჩემი ენის გამშვენიერებასა და ჩემი ერის კულტურულათ გაძლიერებას ხელს უწყობს!.. მე მიყვარს ჩემი სპარსელი მოძმე ქართველები, რადგან მათი გულის ცემა ჩემი გულის ცემას უერთდება, მათი წადილი ჩემს წადილს ეთანხმება: ჩვენ ორივეს გვინდა ქვეყანაზე ქართველებათ და-

რჩენა, გაღონიერება, გაძლიერება, — არა იმისთვის, რომ ჩვენს დამჩაგვრელ მტრებზე შური ვიძიოთ, არა იმისთვის, რომ სხვა დავჩაგროთ და მარტო ჩვენ ვითარდაშოთ, — არამედ იმისთვის, რომ კაცობრიობის სხვა ერებთან ერთად ჩვენც ვიცხოვროთ დედამიწის ზურგზე მშვიდობიანად — ჩვენი ენით, ჩვენი მუსიკით, ჩვენი სიმღერებით, ჩვენი პოეზიით — და საზოგადოთ ჩვენი ნიჭით, მთელი ჩვენი კულტურული სიმდიდრით!..

ჩვენი წადილი კეთილშობილურია, ჩვენი მიზანი ყოველი შეგნებული ერის მიზანს ეთანხმება — და ჩვენი დაკარგული მოძმეების ხილვამ იმედი გამიასკეცა, რომ ეს მისწრაფება, როცა იქნება, სასიქადულოთ დაგვირგვინდება!..

მცირეთმორწმუნე ქართველნო! შეხედეთ ჟოლამუსეინ ონიკაშვილის ცოცხალ სახეს და კკვიან თვალებს, ყური დაუგდეთ მის გამკრიახ სიტყვა — პასუხს, მის მომხიბლავს ტკბილ ქარ-

თულს - და უიმედობა გაგიქრებათ და ჩვენს
პოეტთან ერთათ თქვენც აღტაცებით შე-
სქახებით:

„შავთა დროთ ვერა შესცვალეს
მის გული ანდამატისა:
იგივ მხნე, იგივ მღერალი,
მოყვარე თავის მიწისა!“

ქუთაისი.

10 ივლისს, 1907 წელს.

შ ე ნ ი შ ვ ნ ა .

„ქობულელი“ პირველათ დაიბეჭდა
1894 წლის „ქვალში“ (№ 26), „ქართველ
მოსწავლეებს“ — გაზ. „წარში“ (1908 წ. № 2).

ქ

გ ა ს ა ს წ რ გ ე ზ ე ლ ი .

დაბეჭდილია:

უნდა იყოს:

ბვ. 3 (შენიშვნაში) ივლისში.

აგვისტოში.